

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-104>

УДК 347.454

Пархоменко А.Ю.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ ПРО ПЕРЕРОБКУ ДАВАЛЬНИЦЬКОЇ СИРОВИНИ

Анотація. Стаття присвячена особливостям правового регулювання договорів про переробку давальницької сировини. Такий вид договорів є дуже поширеним у багатьох сферах економіки та за своєю правовою природою відноситься до договорів про виконання робіт, зокрема, підяду. Однак, наразі такі договори не мають єдиної законодавчої регламентації, що зумовлює певні труднощі при укладенні таких договорів, така проблема виникає, тому що розвиток законодавства не завжди «встигає» за розвитком економіки та підприємницької діяльності. Автор аналізує правову природу таких договорів, та зазначає, що щодо цього питання в останніх наукових дослідженнях немає єдності думок науковців, а також законодавчу регламентацію порядку складання та особливостей. Виокремлює основні проблеми, що виникають у сфері складання таких договорів, а також пропонує їх вирішення.

Ключові слова: давальницька сировина, переробка давальницької сировини, операції з давальницькою сировиною, підрядник, замовник.

Parkhomenko Anna

Yaroslav Mydryi National Law University

PECULIARITIES OF DRAFTING CONTRACTS ON THE PROCESSING OF TOLLING RAW MATERIALS

Summary. The article deals with the results of investigation of the peculiarities of drafting contracts on the processing of tolling raw materials. This kind of contracts is very widespread in many spheres of the economy and is a work agreement. However, at present, such agreements do not have a unified legislative framework, which causes some difficulties in drafting such agreements; this problem arises because the development of legislation does not always keep pace with the development of the economy and entrepreneurial activity. The author analyzes the legal nature of such treaties, and notes that in this latest issue of scientific research there is no unity of scientific opinions, as well as legislative regulation of the procedure of compilation and features. It outlines the main problems that arise in the field of drafting such agreements, and also proposes their solutions. Contracts on the processing of tolling raw materials are not allocated separately in regulatory acts, however, they are very common in many spheres of the economy, such contracts are the refit ones by their legal nature. However, it should be noted that after analyzing works of scientists, we can conclude that some of them assert that this contracts like barter, supply or mixed contracts. The purpose of this article is a systematic analysis of the legal framework, which is the basis for drafting contracts for the processing of tolling raw materials, the study of the legal nature of such contracts, investigation of the category of tolling raw materials, as well as transactions with it, analysis of the main problems in the field of application and conclusion of contracts on processing of tolling raw materials, as well as the development of proposals for solving such problems.

Keywords: tolling raw materials, operation with tolling raw materials, processing of tolling raw materials, contractor, customer.

Постановка проблеми. Договори про переробку давальницької сировини окремо в нормативних актах не виділені, однак, є дуже поширеними в багатьох сферах економіки, такі договори за своєю правовою природою є договорами підяду. Однак, необхідно зазначити, що проаналізувавши роботи науковців, можна дійти висновку, що деякі з них договір про переробку давальницької сировини відносять до договорів бартеру, міни, поставки чи змішаних договорів.

Законодавче визначення договору підяду ми знаходимо в главі 61 Цивільного кодексу України, відповідно до якого одна сторона (підрядник) у таких договорах зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу [4]. В свою чергу, визначення давальницької сировини та операцій з давальницькою сировиною ми знаходимо в Податковому кодексі України [3]. Отже, відсутнє єдине правове регулювання, що й викликає низку проблем у таких Договорах і зумовлює актуальність обраної тематики.

Аналіз останніх досліджень. Необхідно зауважити, що дослідження цього виду договору є досить новими, бо, наприклад, за радянських часів у таких дослідженнях не було сенсу, бо договір про переробку давальницької сировини не був поширеним та не мав великого значення для господарської діяльності. Правову природу договору про переробку давальницької сировини досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Г.С. Амерханов, Р.Я. Хан, М.І. Брагінський, О.Н. Садіков, О.С. Йоффе, Л.С. Шамис, І.Л. Брауде, Я.М. Шевченко, Р.Б. Шишка та інші. І слід зазначити, що вчені так і не дійшли єдності поглядів щодо правової природи цього договору.

Виокремлення невирішених раніше проблем. Наразі невирішеним питанням є те, що в середині країни обсяг діяльності щодо переробки давальницької сировини дещо зменшується та має місце переважно в галузях, де такий договір є необхідним завдяки своїм особливостям. У зовнішньоекономічній діяльності, у свою чергу, договір переробки давальницької сировини є більш поширеним. Економіка України знахо-

диться на перехідному етапі і станом на сьогодні для неї характерною є переробка іноземної давальницької сировини на своїй території.

Метою даного дослідження є системний аналіз нормативно-правової бази, яка є основою для складання договорів про переробку давальницької сировини, дослідження правової природи таких договорів. Дослідження категорії давальницької сировини, а також операцій із нею. Аналіз основних проблем у сфері застосування та складання договорів про переробку давальницької сировини, а також розробка пропозицій щодо вирішення таких проблем.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч.1 ст. 837 Цивільного кодексу України, договір підряду укладається у випадках, коли одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу [4]. Такий договір укладається щодо переробки, ремонту чи обробки речі або щодо виконання певної, але з обов'язковим переданням результату цієї роботи замовникові.

Відносини з переробки давальницької сировини на всіх етапах розвитку мають низку певних особливостей, як-от:

- економічна свобода – відповідно до ст.42 Конституції України, кожен має право на не заборонену законом підприємницьку діяльність [1];

- можливість розрахунку за договором у натуральній формі або у поєднанні з грошовою.

У Податковому кодексі України (далі – ПКУ) надається визначення давальницької сировини. Відповідно до пп. 14.1.41 п. 14 ст. 14 давальницька сировина – це сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, що є власністю одного суб'єкта господарювання (замовника) і передаються іншому суб'єкту господарювання (виробнику) для виробництва готової продукції, з подальшим переданням або поверненням такої продукції або її частини їх власникові або за його дорученням іншій особі. А операція з давальницькою сировиною відповідно до пп. 14.1.134 п. 1 ст. 14 ПКУ визначена як операція з переробки (обробки, збагачення чи використання) давальницької сировини (незалежно від кількості замовників і виконавців, а також етапів (операцій)) з метою одержання готової продукції за відповідну плату [3]. До операцій з давальницькою сировиною належать операції, в яких сировина замовника на конкретному етапі її переробки становить не менш як 20 відсотків загальної вартості готової продукції. Отже, давальницька сировина є об'єктом робіт за договором про переробку давальницької сировини, визнання сировини давальницькою відіграє дуже важливу роль при кваліфікації договору, бо якщо сировина не визнається давальницькою, то й договір визнається іншим [8].

Необхідно зазначити, що науковці використовують різні назви досліджуваного договору [12, с. 165], вживаються терміни «договір переробки давальницької сировини» [11], «договір з переробки давальницької сировини» [7], «договір переробки сировини замовника» [9], «договір промислової переробки» [10].

До прикладів використання такої правової конструкції на практиці можна віднести виготов-

лення меблів з давальницької сировини на обладнанні іншого підприємства, де замовник надає сировину переробнику, який, в свою чергу, за допомогою власного або орендованого обладнання виготовляє меблі, які є готовою продукцією, і повертає їх замовнику. При цьому право власності як на сировину, так і на готову продукцію в будь-який момент виконання такого зобов'язання буде належати замовнику. Не буде належати на праві власності замовнику лише та сировина, яка використовується для проведення розрахунків за її переробку. Отже, у таких договорах готова продукція повинна мати інші властивості, ніж первинна сировина. При цьому, вартість сировини на кожному етапі її переробки не може складати менше, ніж 20% від загальної вартості готової продукції, у яку враховуються і витрати на доставку цієї сировини від замовника до виконавця [6].

Договір про переробку давальницької сировини не вноситься окремо і регламентується Цивільним кодексом України [4] як договір підряду, однак, ключовим моментом є те, що право власності на матеріали, передані виконавцю, а також, виготовлена продукція належать замовнику. Також такий договір частково регламентується Податковим кодексом України [3] та митним кодексом України [2].

За загальним правилом, такий договір полягає у вчиненні 3-ох взаємопов'язаних дій:

- передача замовником давальницької сировини на переробку виконавцю;

- виробництво готової продукції з подальшою її передачею замовнику;

- оплата робіт замовником.

Щодо особливостей складання договору, окрім того, що його необхідно складати з врахуванням вимог, передбачених для договору підряду (глава 61 Цивільного кодексу України) [4], як ми вже зазначили, немає чіткої законодавчої регламентації договору про переробку давальницької сировини, тому всі важливі умови треба зазначити в договорі, тому окремо необхідно звернути увагу на такі умови:

- вимоги до давальницької сировини: якість, кількість, обсяг переданої сировини, загальну вартість, а також ціну конкретного виду сировини, при тому, що залишки сировини повертаються замовнику, а переробник лише несе за неї відповідальність на час переробки;

- вимоги до готової продукції: назва готової продукції, її якість, обсяг та ціна;

- умови постачання сировини – у договорі має бути прописаний графік поставки та приймання сировини, а також строки поставки готової продукції замовникові;

- умови передання готової продукції: у договорі прописується графік передачі готової продукції замовникові, а також визначення суб'єкта, який її приймає;

- оплата за договором – для цього необхідно визначити ціну роботи, відповідно до положень ч.3 ст. 843 Цивільного кодексу ціна роботи у договорі підряду, яка включає в себе відшкодування витрат підрядника та плату за виконану ним роботу [4];

- відповідальність сторін. У разі неналежного виконання зобов'язань сторони мають відшкодувати одна одній збитки. Щодо відповідальності за збереження та використання сировини, а також

за готову продукцію, то така відповідальність покладається на переробника, а в договорі має бути прописано її розмір. Порушення підрядником свого зобов'язання сировини можливе у різних формах. Відповідно до ст.840 ЦК України виконавець відповідає за неправильне використання сировини, наданої замовником та за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків. Якщо підрядник не виготовив продукцію, то замовник може вимагати відшкодування завданих йому збитків, окрім ситуації, коли неможливість виконання була зумовлена надзвичайними обставинами. За домовленістю сторін виконання робіт з виготовлення готової продукції у строк може забезпечуватися неустойкою [5, с. 180].

Висновки. Отже, договір про переробку давальницької сировини у чинному законодавстві регламентується як договір підряду, за яким для власника сировини виготовляється продукція для власних потреб виробництва, а переробник, виготовляючи продукцію з такої сировини, просто займається однією зі складових своєї економічної діяльності. Відносини з переробки давальницької сировини відіграють важливу роль в економіці у часи кризових явищ. Отже, уніфікація законодавства, на якому базувалися договори про переробку давальницької сировини є необхідним як для певних конкретних замовників чи переробників, так і для держави в цілому.

Список літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Бабіч І.В. Давальницькі договори в Україні. Критерії визнання давальницького договору. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 25. С. 370–376.
6. Бабіч І.В. Договір переробки давальницької сировини. Харків, 2006 р., 204 с.
7. Баранник А., Котляров С., Іващенко В. Правове і нормативно методичне забезпечення операцій з давальницькою сировиною. *Економіка України*. 1996. № 9. С. 85–87.
8. Мамутов В., Клияненко Б., Чаленко А. Толлинговые схемы: плюсы и минусы. *Экономика Украины*. 2002. № 1. С. 75–77.
9. Граве К.А., Новицкий И.Б. Отдельные виды обязательств: Курс советского гражданского права. Москва, 1954. 360 с.
10. Правовая работа на предприятии / Юридична література. Москва, 1970. 243 с.
11. Сас И. Общие условия поставок СЭВ. Москва, 1978. 312 с.
12. Ясиновська О.С. Актуальні проблеми договірної оформлення господарських відносин переробки сировини на давальницьких умовах. *Актуальні проблеми юридичної науки і практики: II Всеукраїнська конференція* (Харків, 10-11 грудня 2012 р.). Харків, 2012. С. 165.

References:

1. Konstytutsiya Ukrayiny (1996). [Ukrainian Constitution]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Mytnyy kodeks Ukrayiny (2012). [Ukrainian Customs Code]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Podatkovyy kodeks Ukrayiny (2010). [Ukrainian Tax Code]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny (2003). [Ukrainian Civil Code]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Babich I.V. (2004). Daval'nic'ki dogovori v Ukraini. Kriterii viznannya daval'nic'kogo dogovoru [Toll-free contracts in Ukraine. Criteria for recognition of a tolling agreement]. *Visnik Natsional'nogo universitetu vnutrishnih sprav*, vol. 25, no. 1, pp. 370–376.
6. Babich I.V. (2004). Dogovir pererobki daval'nic'koi sirovini [Contract of processing of tolling raw materials] (PhD Thesis). Kharkiv : Pravo.
7. Barannik A., Kotlyarov E., Ivashchenko V. (1996). Pravove i normativno metodichne zabezpechennya operacij z daval'nic'koyu sirovinoyu [Legal and normative and methodical provision of operations with tolling raw materials]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, no. 9, pp. 85–87.
8. Mamutov V., Kliyanenko B., Chalenko A. (2002). Tollingovie skhemi: plyusy i minusy [Tolling scheme: pros and cons]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, no. 1, pp. 75–77.
9. Grave K.A. i Novickyi I.B. (1954). Otdel'nye vidy obyazatel'stv [Certain types of obligations]. Moscow : Gosyurizdat. (in Russian)
10. Yuridichna literatura (1970). Pravovaya rabota na predpriyatii [Legal work at the enterprise]. Moscow : Yuridichna literatura.
11. Sas I. (1978). Obshchie usloviya postavok SEV [General conditions of delivery of CMEA]. Moscow : Yuridichna literatura. (in Russian)
12. Yasinovs'ka O.S. (2012). Aktual'ni problemi dogovirnogo oformlennya gospodars'kih vidnosin pererobki sirovini na daval'nic'kih umovah [Actual problems of contractual registration of economic relations of raw materials processing under tolling conditions]. *Aktual'ni problemi yuridichnoi nauki i praktiki : II Ukrainian natsionalnyy kongress* (Ukraine, Kharkiv, December 10-11, 2012). Kharkiv : Pravo, 165 p.